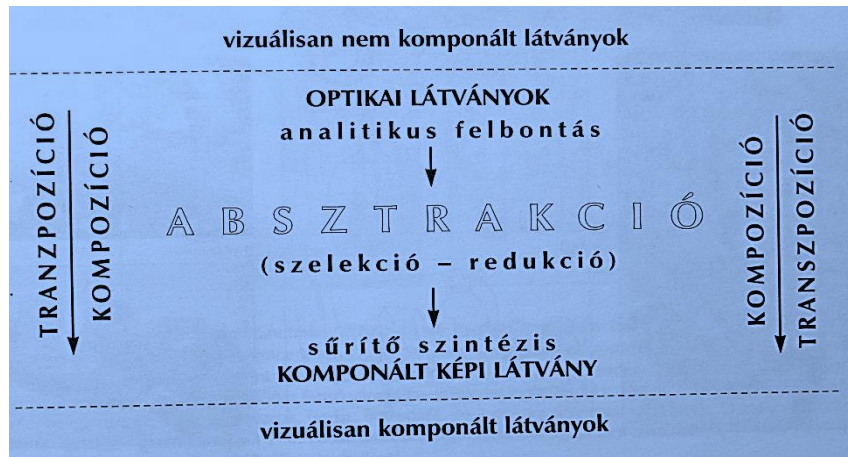

BEVEZETÉS A KÉPZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁS KREATÍV IMITÁCIÓJÁNAK MÓDSZERTANÁBA

Bakos Tamás

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar

Feladatunk, hogy a műalkotások érlelt nyelvi világában megjelenő sűrített jelentések kreatív tevékenységekben tudatosuljanak és vezessenek személyes képi megnyilvánulásokban mutatkozó esztétikai értékítéletekhez.

1. ábra
A képalkotás folyamata

Fenti ábránk a képalkotás általános műveleti folyamatának szerkezetét szemlélteti. Hozzá kell tennünk, az optikai látvány élménytartalmával inspirálja azt a folyamatot, amely célirányos redukciók, szelekciók révén válik absztrahált egyéni szemléletű objektívizációvá, vagyis transzponált képpé. Mindez általánosságban igaz a látványalapú közvetlen tanulmányokra és a belső képekre támaszkodó szubjektív kifejező képalakításokra is. Ez utóbbi a megszürt optikai látványokra, emlékképekre, képzetekre építő, ez által személyességgel erőteljesen telített képalakítás (Bálványos, 2000; Bálványos és Sánta, 2000). Imitációról vagyis utánzásról, a közfelfogás szerint leginkább az előbbi esetben beszélünk, vagyis a modell célirányosan vizsgált tulajdonságait formáljuk képpé, amely persze már egy újfajta valóságot is jelent, hiszen a kép más jellegű nyelvi minőségben beszél, mint az optikai jelenség. Valóságnak vagy igazságtartalmú jelenségnek, jól működő képi konvenciói miatt fogadjuk el (Hiszen ez olyan mintha élne! Mennyire hasonlít!). A modell utáni rajz – az imitáció – szubjektívizmusa, a rajzoló egyéni szemlélete azonban mindig átüt a nyelvi elemek minőségével. A közvélekedés szerint nem illetjük imitáció megnevezéssel a belső képek, képzetek, emlékképek transzpozícióját, tehát a már korábbi látványok absztrakcióit.

A képalkotás pillanatában az optikai látvány már nincs jelen (Arnheim, 1978). Az alkotó személyisége kifejező célzatú vizuális nyelvi átírások segítségével, szemléleti erővel jelenik meg. Nem imitál, nem utánoz, hacsak inspirációk hiányában nem tekint vissza és merít saját korábbi képi

objektívizációiból vagy ismételt megrendelészerűen. Alapvetően el is érkeztünk rövid tanulmányunk kérdéseire.

Mi történik, ha egy képkopáló más képi kifejezését imitálja? Inspirálónak tekinthető egy ilyen tevékenység és vannak-e kreatív mozzanatai? Érdemes-e beépíteni ilyesmit a vizuális nevelői folyamatba? Adott kifejezési módban megfogalmazott képi alkotások imitálása. Mi ez, ha nem a képhamisító gondos munkája? Az imitációnak ez a módja, bár óriási nyelvi tudást, technikai ismeretet, jártasságokat kíván, a személyes látásmód az alkotás folyamatában teljesen háttérbe húzódik, nemkívánatos tényező. Az alkotói stílusokkal megfogalmazódó szemléletek sajátos formái megnyilvánulásai, kreatív hozzáállással is lehetnek tanulmányozás (imitálás?) tárgyai. Olyan tanulási folyamat tárgyai, amely az egyszerű szemlélésen túl, alkotói eszközökkel segíti a megcélzott kifejezés értését, átélését, és ami talán a lényegesebb, annak alakítását.

De vessünk egy pillantást kreatív imitációnk tárgyára. A képi alkotás jelentését formai megnyilvánulásain keresztül kínálja. A vizuális nyelvi minőségek sajátos személyre szabott alkalmazása (a stílus) a jelentés hordozója, e kettő együttesen (forma és jelentés) alkotja a képi tartalmat. Ez a vizuális sajátosság nyújtja a szemlélő számára azt a hatást, amit élményként értékelhetünk (*Bálványos*, 2000). Formát látunk, de szemléletet észlelünk. A forma győz meg minket a kifejezés erejéről, fontosságáról, aktualitásáról. A forma stílári sajátosságainak értelmezésével jutunk el lassan a képi jelentéshez. (Igen, ez azért olyan, mert arról szól...). A kifejezési mód vagy stílus, vizuális konvenciók alkotó által formált sajátos konstellációja. Olvashatóságuk vizuális konvenciók sokrétű ismeretét feltételezi (*Arnheim*, 1978; *Berger* 1978). Meglehet, olykor meglehetősen a látvány, mégis ha a használt konvenciókra irányítjuk figyelmünket, eljuthatunk a nekünk szóló jelentéshez, sőt manipulálhatjuk, magunkévá tehetjük a kép lényegét, kreatív imitációval. Vagyis stílust, kifejezési módot tanulunk, és aki stílust, vizuális nyelvi sajátosságokat tanul, az jelentést tanul, jelentést ért és formál, méghozzá az alkotás élményével. Vagyis magát az alkotó folyamatot sajátítja el az akadémikus rajztanulás előzményének mellőzésével. Amelyre most itt nincs is szükség. Következő példánk a kreatív műalkotás imitáció egy-egy gyakorlati megvalósulását szemléltetik a teljesség igénye nélkül.

Orosz István kifejezési módja számunkra igen csak ismerős vizuális konvenció, a perspektíva alkalmazására épül. A térhatásnak ez a tökéletes ábrázolási módja önmaga parafrázisává válik képein. Az illúziókeltésnek ez az eszköze most afféle álvalóság kifejezője lesz, megcsalja szemünket, megfricskázza megszokásainkat. Vagyis a képi látvány a valóság hű imitációjával beszél el valótlanságokat. Teszi mindezt vizuális nyelvi aprólékossággal – érzékeny, művészi grafikai elemekkel –, amely egyébként a perspektíva aranykorában még inkább segítette a képi hitelesség elfogadását.

Orosz István képei persze többek optikai játéknál. Az egymásra épülő, egymásba tűnő képi elemek csak látszólag idegenek egymástól. Talán a világot alkotó elemek végső összefüggéseiről beszélnek, a látszat mögött természetszerűen megbúvó mélyebb sejtető jelentésekről. A nézőt bátor képzettársításokra készíti, amelyeket láthatatlanul talán nem is vállalna fel. Ez a kifejezési mód ledönti, és új tartalommal ruházza fel azt, amit idáig szolgai valóság-hűségnek gondoltunk. Ez a valóságba bújtatott játékosan sejtelmes megoldás minket is vizuális játékokra csábít.

A tájat, fát formáló pozitív- negatív formajáték arc képzetet kelt, ugyanakkor lírai képzettársításokat inspirál. És inspirálhat kreatív imitációkat is, amelyekben *Orosz István* képei stílári és kifejezésbeli összefüggéseivel nem mintái, csupán bátorító, játékos példái az önálló képi absztrakcióknak¹.

2. ábra
Orosz István: Janus Pannonius

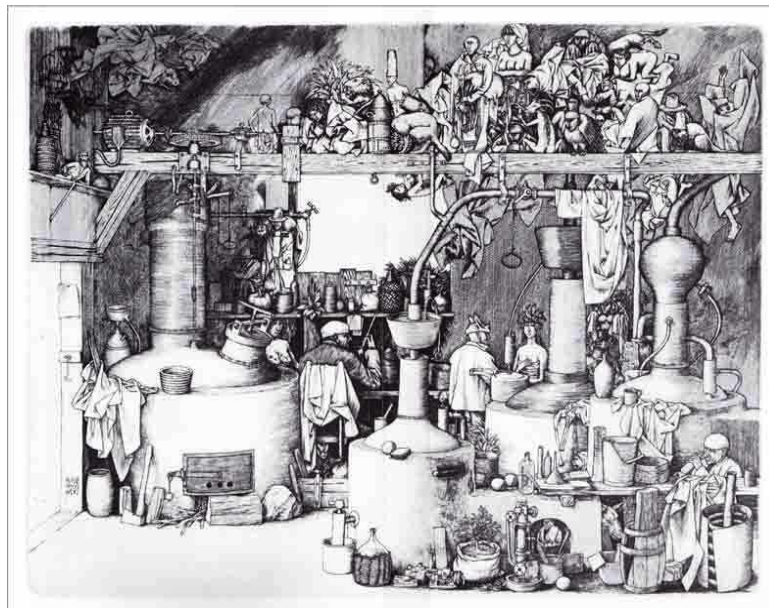
3. ábra
Az ELTE TÓK hallgatóinak munkái - oktató: Kungl György

Rékassy Csaba szintén a 20. század egyik jelentős magyar grafikus volt. Aprólékos rajzi stílusa megfelel a tradicionális grafika nyelvi sajátosságoknak. Metszetei a dűreri mesterségbeli tudás tiszteletére épülnek. Mindez tökéletesen szolgálhatná a néző valóságigényét. *Rékassy* viszont egy másik valóságot közvetít számunkra, amelyben a formai zsúfoltság és egy különös, felborult arányrend a jelentés egyik kulcsfontosságú közvetítő eleme. A kíméletlen rajzi aprólékosság

¹ http://www.artmagazin.hu/artmagazin_hirek/egy_polihisztor_perspektivai__orosz_istvan.1294.html

jellemzi, amely talán arról beszél, hogy a részletek építik fel életünket, még akkor is, ha abból az abszurditás áll össze².

Rékassy Csaba munkái a rajzi imitációban résztvevőket belső képeik mozgósítására és műves előadásmódra készítetik. A hallgatói feladat itt egy adott képrészlet folytatása az egész ismerete nélkül. Alapvetően stílusgyakorlatnak is nevezhető, amelyben képzeletünk, passzív képi tárházunk közvetlen nyelvi segítséget kap.

4. ábra

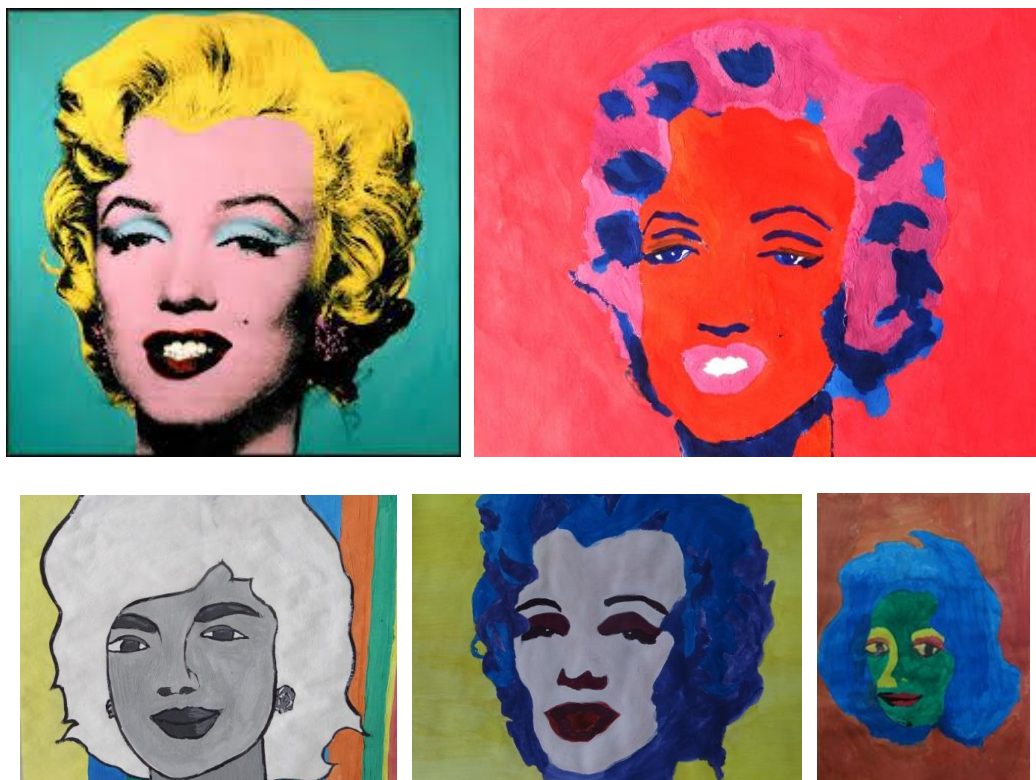
Fent: *Rékassy Csaba: Pálinkafőzde*

Alul: *Képfolytatás: hallgatói munka – oktató: Kungl György*

Az előbbieknél lényegesen szűkebb formai megoldású vizuális nyelvi konvenciót alkalmaz *Andy Warhol Marilyn Monroe* képsorozatán. Végletes reduktivitása nem engedi a nézőt érzelmes kalandozásokra. A sokszorosítás ténye (szitanyomat), az egyediség számossá tétele pedig egyértelműsíti, hogy a jelentés mindenkié: *MM* a társadalmi tudat része, egyszerűen kezelhető, funkciója van és

² <http://rezkarcfitness.blogspot.hu/2011/03/rekassy-csaba.html>

felhasználható³. A mellékelt feladat is vizuális nyelvi átírat tárgyaként kezeli. Különböző szíkontrasztok hatásainak tanulmányozásának formai kiinduló eleme. Mégis, az újraalkotás személyessége ebben a szituációban is átüt. A karakter követésének ügyetlensége, vagy éppen tudatos elhagyása, az ecsethasználat, és önmagában az újszerű személyes színhasználat is váratlan kifejezést jelenthet. Gyakran a kifejezés spontán és ráismerésszerű ebben a helyzetben.

5. ábra

Fent: Andy Warhol: MM

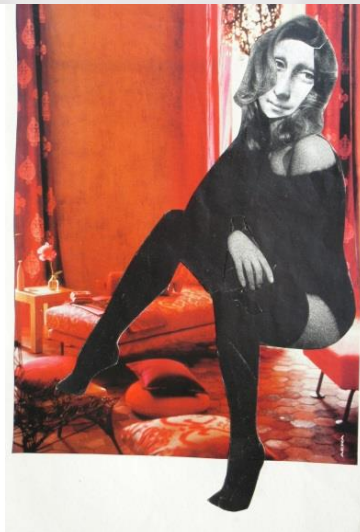
Alul: Az ELTE TÓK hallgatóinak munkái – oktató: Bakos Tamás⁴

A Marilyn képek egyik tanulsága, hogy a személyes kifejezése, a kreatív átírás más lehetőségeit kínálja, ha a műalkotás közismert, esetleg főszereplője ikonná merevedett a kultúrtörténet időlagútjában. *Mona Lisa* az emberi kultúrának olyan kövülete, amely eredeti - mára nehezen megfejthető - jelentésén túlmutató tartalmakkal telítődött. A mellékelt képek montázsok, induló elemét alkotta *Leonardo da Vinci* híres festménye. Természetesen nem stiláris, leonardói kifejezési módokat felhasználó képfolytatásról van szó. A fő motívum - mint biztos jelentés – mellé keveredő képi elemek különös kapcsolatba lépnek egymással. A jelentések a klasszikus montázselv szerint egymást kioltva lépnek egy új tartalmiság dimenziójába. Mindez olyan technikával történik, amelynek gyorsasága és valóságdarabka jellege roppant inspiratív az alkotói élmény oldaláról tekintve. Nem mellékes hogy átléphetjük a rajzolás, festés tudásának nehézségeit oly módon, hogy az eredmény megjelenése meggyőző marad.

³ <http://www.webexhibits.org/colorart/marilyns.html>

⁴ Az egyes feladatok az ELTE Tanító- és Óvóképző Kar Alkotási gyakorlatok kurzusain valósultak meg.

Alábbi képeink szemléltetik, miképpen válhat kultúránk titokzatos egyetemes szépsége korunk életérzéseit aktualizáló, közvetítő nőalakká.

6. ábra

Balra fent: Leonardo, Mona Lisa.

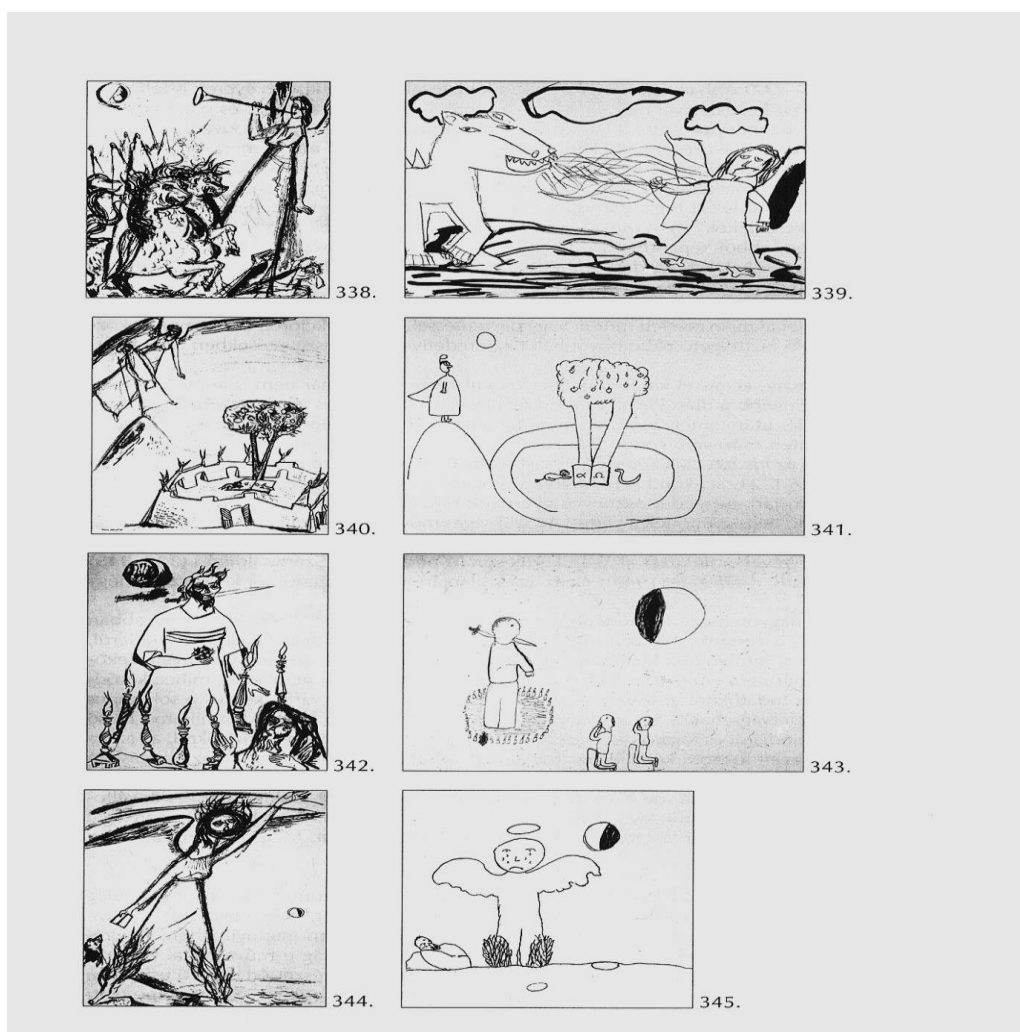
Jobbra fent és alul: Az ELTE TÓK hallgatónak montázs képei - oktató: Bakos Tamás⁵

A mindennapi oktatói gyakorlatban fellelhető és alkalmazott lehetőségek széles tárházának bemutatásra itt most nem vállalkoztunk. Elmaradnak a plasztikai alkotások imitációinak, átírásainak példái, vagy a téralakításokból adódó műfajokat egyesítő kreatív műalkotás átírások. És természetesen külön

⁵ A tanulmányban mellékelt hallgatói munkákról készült képeket Bakos Tamás és Bálványos Huba készítette.

blokkot szentelhetnénk azoknak a módszertani példáknak és lehetőségeknek, amelyek gyermekek körében mutatja meg a fenti téma változatait, létező kísérleteit.

Zárásként képies formában utalnánk *Bálványos Huba* (2000) *Esztétikai művészeti ismeretek, esztétikai művészeti nevelés* című munkájának záró fejezetére. A képen *Ámos Imre* grafikáinak felhasználásával, egy gyerekekkel folytatott kreatív műalkotás imitáció dokumentumai láthatóak.

7. ábra

Baloldali oszlop: Ámos Imre grafikái

Jobb oldali oszlop: Gyermeki impressziók megjelenítése (Bálványos, 2000)

Most az olvasóra bizzuk a kérdés megválaszolását: Mi értelme lehet a kiállítás látogatást követő gyermeki impressziók rajzos megjelenítésének?

Irodalom

Andy Warhol's Marlyn Prints. letöltés helye:

<http://www.webexhibits.org/colorart/marilyns.html> letöltés ideje: 2013. november 16.

Arnheim, Rudolf (1978): *A vizuális élmény. Az alkotó látás pszichológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Bálványos Huba és Sánta László (2000): *Vizuális megismerés, vizuális kommunikáció*. Balassi Kiadó, Budapest.

Bálványos Huba (2000): *Esztétikai művészeti ismeretek, esztétikai művészeti nevelés*. Balassi Kiadó, Budapest.

Berger, René (1978): *A festészet felfedezése*, I–II. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kováts Gergely (2011): Egy polihisztor perspektívái. *Artmagazin*, 5. 16–21. letöltés helye:

http://www.artmagazin.hu/artmagazin_hirek/egy_polihisztor_perspektivai__orosz_istvan.1294.html letöltés ideje: 2013. június 5.

Megay László (2011): A hónap alkotója: Rékassy Csaba. *Rérkarcfitness*, letöltés helye: <http://rezkarcfitness.blogspot.hu/2011/03/rekassy-csaba.html> letöltés ideje: 2013. június 6.